

АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 336.221.226.11

Березовська С. В.,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри конституційного права та державного управління
Міжнародного гуманітарного університету*

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, НЕДОЛІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

PERSONAL INCOME TAX FROM SALARY IN UKRAINE: ESSENCE, SHORTCOMINGS AND WAYS TO ELIMINATE THEM

Статтю присвячено дослідженню сутності сучасного податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати. У статті визначено та розкрито трансформацію, елементи та недоліки цього податку, а також запропоновано можливі шляхи усунення цих недоліків.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, заробітна плата, оподаткування, недоліки, шляхи усунення.

Статья посвящена исследованию сущности налога на доходы физических лиц с заработной платы. В статье определены и раскрыты трансформации, элементы и недостатки этого налога, а также предложены возможные пути устранения этих недостатков.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, заработная плата, налогообложение, недостатки, пути устранения.

The present article is dedicated investigation essence of tax on incomes of physical persons of salary. The article transformation, elements and shortcomings of this tax have been determined and disclosed, and suggested possible ways to eliminate these shortcomings.

Key words: tax on incomes of physical persons, salary, taxation, shortcomings, ways to eliminate.

Постановка проблеми. Дійсний та обраний сьогодні Україною шлях розвитку як правової, економічно розвинутої та соціальної держави вимагають становлення такої системи оподаткування доходів фізичних осіб, елементи якої відповідали б сучасним принципам оподаткування економічно розвинутих країн світу, визначеним завданням та цілям економічної політики держави, а також у якій податок на доходи фізичних осіб сприяв би тому, що у більшому розмірі його будуть платити ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи.

Сутність оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходів цих осіб досліджувалася окремо або в межах певних досліджень такими українськими вченими, як О.Д. Василик, Л.К. Воронова, О.М. Горбунова, Л.А. Задорожня, М.В. Карасьова, Ю.О. Костенко, М.П. Кучерявенко, С.В. Пархоменко-Цироцяниця, П.С. Пацурківський, С.Г. Пепеляєва, Н.І. Хімичева та ін. Варто зазначити, що оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходів цих осіб є достатньо дослідженим, однак аналіз робіт вказаних учених стосовно податку на доходи фізичних осіб дав змогу зробити висновок, що оподаткування заробітної плати податком на доходи фізичних осіб зазначені та інші вчені досліджували через дослідження оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходів цих осіб, тобто частково, а комплексних та монографічних праць, присвячених аналізу оподаткування податком на доходи фізичних осіб заробітної плати, і досі немає. Тому це та зазначене вище вказує на те, що дослідження сутності

сучасного податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати, його недоліків та можливих шляхів усунення є актуальним та важливим.

Основний зміст. Одним з основних доходів більшої частини працездатних громадян України, який є підґрунтям життєдіяльності та за допомогою якого вони задовольняють свої потреби, а також який є найбільш потужним стимулом підвищення продуктивності праці працівників підприємств, установ та організацій, є заробітна плата – номінальна та реальна. Номінальна заробітна плата – це сума грошей, яку працівник отримує за виконану роботу за певний період, а реальна – сукупність матеріальних благ, товарів і послуг, які може придбати працівник за номінальну заробітну плату. Розмір зазначеної заробітної плати залежить від обов'язкових платежів, які сплачуються з неї до відповідного бюджету. Основним таким платежем відповідно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [1] є податок на доходи фізичних осіб, який натеper є одним із бюджетоформувальних податків в Україні та який, починаючи з проголошення незалежності української держави, постійно реформувався та змінювався, потребує подальшого реформування та удосконалення. При цьому слід зазначити, що зазначене реформування так і не вирішило основної проблеми системи оподаткування доходів фізичних осіб – порушення принципу соціальної справедливості, який (відповідно до ПКУ) є установленням податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків [1], та не виконання у суспільстві ролі соціального регулятора.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці», заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [2]; заробітна плата є: 1) основна – винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки); 2) додаткова – винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці (доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій); 3) інші заохочувальні та компенсаційні виплати: виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад установлені зазначеними актами норми [2].

Варто зазначити, що з моменту проголошення незалежності України оподаткування заробітної плати податком на доходи фізичних осіб зазнавало певної трансформації, тобто змінювався об'єкт, ставка, порядок сплати та звітування про сплату, зокрема цей податок пройшов 4 етапи свого розвитку та трансформації, – це такі етапи, як [3, с. 21–22]: 1) з 5 липня 1991 р. до 6 січня 1993 р. діяв Закон України «Про прибутковий податок із громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства»; 2) із 6 січня 1993 р. до 1 січня 2004 р. діяв Декрет Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок із громадян»; 3) з 1 січня 2004 р. до 1 січня 2011 р. діяв Закон України «Про податок із доходів фізичних осіб»; 4) з 1 січня 2011 р. і дотепер є чинним Податковий кодекс України [3, с. 22], яким визначається сучасний стан оподаткування заробітної плати податком на доходи фізичних осіб. Тобто ПКУ змінив усі законодавчі та інші підзаконні акти, які регулювали оподаткування доходів, діяльності певними податками, зокрема оподаткування доходів фізичних осіб. Нині податок на доходи фізичних осіб регулюється та визначається розділом IV ПКУ та є загальнодержавним податком.

У період із 2011 р. по 2018 р. включно у норми ПКУ, що регулюють податок на доходи фізичних осіб, вносилися зміни, зокрема пов'язано із Законом України «Про податок із доходів фізичних осіб», який діяв із 2004 р. по 2011 р. [4], частково змінилися доходи, які підлягають оподаткуванню, та ті, які не підлягають, податковий кредит, ставки, порядок нарахування, перерахування та сплати податку, розмір та порядок нарахування та сплати податкової соціальної пільги тощо, при цьому не змінився платник податку не змінився, залишилося поняття «податковий агент», податкова соціальна пільга. Що стосується оподаткування заробітної плати податком на доходи фізичних осіб, то змінився об'єкт оподаткування, тобто доходи, які вміщуються в заробітну плату та підлягають оподаткуванню, ставка податку,

пільги та порядок сплати та звітування про сплату [3, с. 21].

Так, станом на 2018 р., платником податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати (далі – ПДФО) є фактично – фізична особа – резидент та нерезидент, яка отримує заробітну плату на Україні, з якої і вираховується та сплачується ПДФО, а вираховує податок із заробітної плати та перераховує його бюджету податковий агент – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність контролювальним органам та нести відповідальність за порушення норм ПКУ [1].

Об'єктом оподаткування ПДФО є заробітна плата, яка (відповідно до п. 14.1.48 ст. 144 ПКУ) уміщує основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати [1], які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом, тобто це щомісячна заробітна плата, яка нарахована працівнику згідно зі штатним розкладом, трудовими договорами та табелем обліку робочого часу з урахуванням роботи у вихідні та святкові дні, у ненормований час, у нічний час тощо; податкової соціальної пільги відповідно до ПКУ; щомісячної індексації заробітної плати, премій, надбавок, компенсацій, пільг, понаднормових, відпускних; виплат за рахунок фондів соціального страхування (лікарняні, відпустка по вагітності та пологах, путівки тощо), медичного страхування, страхування життя; річного бонусу – «тринадцятої» зарплати або премії за підсумками року; інших нарахувань, передбачених законодавством України та колективним договором; заробітної плати за умов звільнення та скорочення [3, с. 21; 5, с. 186; 6, с. 92].

База оподаткування ПДФО – грошова сума у гривнях нарахованої заробітної плати, яка відповідно до ПКУ зменшується на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне, соціальне страхування страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, – обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду [1; 3, с. 21], які сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності. Хоча з 2016 р. на підставі Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 25.12.2015 р. [7] заробітна плата до оподаткування ПДФО не зменшується на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне (далі – ЄСВ).

До 2016 р. із заробітної плати утримувався ЄСВ відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» у розмірі 3,6% – загальний розмір; 2,85% – для інвалідів – фізичних осіб; 6,1% – політичних діячів, працівників бюджетних установ, ін.; тощо [8];

Ставка ПДФО відповідно до ПКУ спочатку була відносною (адвалорною процентною) та диференційованою, а нині є фіксованою та адвалорною процентною, розмір якої становить (табл. 1).

Податковим кодексом України встановлені певні пільги щодо цього податку. Вони діляться на [1; 3, с. 21]:

1) місячні – податкова соціальна пільга – зменшення розміру заробітної плати, яка підлягає оподаткуванню, а також зменшення розміру ПДФО та збільшення розміру отриманої на руки заробітної плати.

Податкова соціальна пільга – сума, на яку платник податку на доходи фізичних осіб на підставі своєї заяви має право зменшити суму загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця за одним місцем роботи у вигляді заробітної плати та інших прирівняних до неї відповідно до законодавства виплат, компенсацій та винагород, якщо розмір такого місячного доходу не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, що діє для працездатної особи на

1 січня звітного податкового року [5, с. 187–188] (на 01.01.2018 р. – 1762,00 грн. [11]), помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень (1762,00 x 1,4 = 2470,00 грн.). Граничний розмір доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги одному з батьків у випадку та у розмірі, визначається як добуток суми (2470,00+2470,00), та відповідної кількості дітей.

Платник податку самостійно обирає місце застосування податкової соціальної пільги, якщо має на таке право, та подає роботодавцю заяву про її застосування. Пільгу розраховує роботодавець та вираховує її із заробітної плати працівника під час її нарахування. Розмір пільги [1]: 1) 50% (881,00 грн.) (до 01.01.2016 р. було 100% [1; 7]) розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року для будь-якого платника податку; 2) у розмірі від 50% (станом на 01.01.2018 р. – 881,00 грн.) розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року: а) 100% (881,00 грн.) для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, – у розрахунку на кожну таку дитину; б) 150% (1321,50 грн.) для платника податку, який: є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником – у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років; утримує

Таблиця 1

Розмір ставки ПДФО з 2010 р. по теперішній час

Об'єкт оподаткування	Розмір ставки	Дата дії ставки
заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати або інші виплати і винагороди, які виплачуються (надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами, якщо вони за місяць не перевищувала десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року (Таблиця 2 [10]) (наприклад, у 2011 р. – це була сума, що не перевищувала 9410 грн., у 2012 р. – 10730 грн., у 2013 р. – 11470,00 грн., у 2014–2015 рр. – 12180 грн.);	15%	з 01.01.2011 р. до 01.01.2016 р.
якщо ці доходи за місяць перевищують десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року, то така ставка застосовувалася до суми перевищення;	17%	з 01.01.2011 р. до 01.01.2015 р.
	20%	з 01.01.2015 р. до 01.01.2016 р.
заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати або інші виплати і винагороди, які виплачуються (надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами.	18%	з 01.01.2016 р. по теперішній час

Джерело: [1; 9; 7; 3, с. 22]

Таблиця 2

Розмір мінімальної заробітної плати з 2011 р. по 2018 р.

№ п/п	Рік мінімальної місячної заробітної плати	Розмір, грн
1.	01.01.2011 р.	941,00
2.	01.01.2012 р.	1073,00
3.	01.01.2013 р.	1147,00
4.	01.01.2014 р.	1218,00
5.	01.01.2015 р.	1218,00
6.	01.01.2016 р.	1378,00
7.	01.01.2017 р.	3200,00
8.	01.01.2018 р.	3723,00

Джерело: [10]

дитину-інваліда – у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років; є особою, віднесеною законом до першої або другої категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; є учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом; ін.; в) 200% (1762,00 грн.) для платника податку, який є Героєм України, Героєм Радянського Союзу, Героєм Соціалістичної Праці або повним кавалером ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особою, нагородженою чотирма і більше медалями «За відвагу»; учасником бойових дій під час Другої світової війни або особою, яка у той час працювала в тилу, та інвалідом I і II групи, з учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; ін. [1; 5, с. 188];

2) річна – податкова знижка – повернення частини сплаченого за рік ПДФО. Податкова знижка – документально підтверджена сума (вартість) витрат платника податку – резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподатковуваного доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати у випадках, визначених ПКУ [1]. Якщо платник податку поніс певні витрати, які документально підтверджені та дозволені ПКУ для включення до витрат, які дають право на податкову знижку, то він має право на підставі зазначеного за результатами року отримати повернення частини сплаченого ПДФО. Такими витратами є частина суми процентів, сплачених таким платником податку за користування іпотечним житловим кредитом; суму коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення тощо [1].

Слід зазначити, що сучасний податок на доходи фізичних осіб нараховується, утримується та сплачується (перераховується) до бюджету податковим агентом, який нараховує (виплачує, надає) оподатковану заробітну плату на користь платника податку та зобов'язаний утримувати податок із її суми за його рахунок, використовуючи ставку ПДФО [3, с. 21].

ПДФО сплачується (перераховується) до бюджету податковим агентом під час виплати заробітної плати єдиним платіжним документом. Банки приймають платіжні документи на виплату доходу лише за умови одночасного подання розрахункового документа на перерахування ПДФО до бюджету. Якщо заробітна плата виплачується готівкою з каси податкового агента, ПДФО сплачується (перераховується) до бюджету протягом трьох банківських днів із дня, що настає за днем такого нарахування (виплати, надання).

Податковий агент про суми нарахованої заробітної плати та нарахованого, утриманого та сплаченого ПДФО обов'язково звітує за кожний квартал до органу Державної фіскальної служби України шляхом подання протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу, Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку – 1ДФ у порядку, визначеному Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку» [12].

Висновки. Отже, проаналізувавши норми ПКУ [1], слід ще зазначити, що законодавець досить детально обдумав, визначив, закріпив та удосконалив порядок оподаткування заробітної плати ПДФО, тобто суттєвих недоліків, прогалин ПДФО із заробітної плати не має, крім, на нашу думку, таких недоліків, як:

1) щодо ставки податку, яка не є соціально справедливою, яка порушує фундаментальний принцип оподаткування – соціальної справедливості та через яку відбувається ухилення від сплати ПДФО, що є проблемою для України, оскільки це ухилення є порушенням законодавства, розширює межі тіньової економіки України та наслідком недоотримання усього обсягу податку до бюджету;

2) щодо частини положень, що регулюють податкову соціальну пільгу та податкову знижку;

3) те, що відповідно до ст. 9 ПКУ ПДФО є загальнодержавним, а не місцевим, і відповідно до Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) [13] не повністю надходить до місцевих бюджетів, а тільки частково, зокрема до бюджетів міст обласного значення надходить 60% ПДФО, до бюджету м. Києва – 40%, до бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення – 0%, [13; 9; 14, с. 114; 15, с. 86, 88–89].

Усунути зазначені недоліки ПДФО, на наш погляд, необхідно шляхом унесення таких, зокрема змін до ПКУ та БКУ, як:

– перевести ПДФО зі складу загальнодержавних податків до місцевих податків, тобто виключити зі ст. 9 пп.: 9.1.2 ПКУ «податок на доходи фізичних осіб», а ст. 10 ПКУ доповнити п. 10.1 такого змісту: «податок на доходи фізичних осіб», який місцеві ради обов'язково устанавлюють на певні адміністративно-територіальній одиниці [14, с. 161, 201; 16, с. 12, 18], та закріпити у БКУ, що ПДФО зараховується у 100% розмірі, тому що [14, с. 114–115; 15, с. 89; 17 с. 44]: а) частка цього податку відповідно до даних звіту про виконання місцевих бюджетів Державної казначейської служби України 2007–2018 рр. у загальному обсязі, як доходів бюджетів місцевого самоврядування, так і податкових надходжень, у порівнянні з їхніми іншими доходами, є найбільшою у доходах таких бюджетів, а шляхом вирі-

шення питання зміцнення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування є збільшення обсягу доходів бюджетів місцевого самоврядування, яке є можливим у разі отримання цими бюджетами податку на доходи фізичних осіб у 100% розмірі, тим паче, що натеper закріплена частка у БКУ цього податку за різними адміністративно-територіальними одиницями у більшій мірі є не значна або нульова, так, наприклад, міста обласного значення отримують 60% цього податку, 40% (м. Київ), 0% (села, селища, міста районного значення). Хоча ці одиниці так само потребують коштів для свого розвитку та повинні розвиватися; б) органи місцевого самоврядування, якщо цей податок буде місцевим, будуть зацікавлені у створенні нових робочих місць, розвитку інфраструктури, адже завдяки чому буде збільшуватися обсяг цього податку і, як результат, обсяг доходів бюджетів місцевого самоврядування у цілому; в) базуючись на досвіді розвинутих європейських держав, наприклад, Данії, Фінляндії, Швеції, інших, у яких такий податок є місцевим, частка його у податкових надходженнях місцевих бюджетів коливається у межах від більше 90% у Данії, 95% у Фінляндії та майже 100% у Швеції;

– щодо податкової соціальної пільги: а) змінити розмір соціальної пільги, на яку має право будь-який платник податку, з 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року на 100%; б) скасувати обмеження у розмірі заробітної плати, яке дає право на отримання пільги та який визначається шляхом множення розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року на 1,4 та округляється до найближчих 10 гривень; в) скоротити ті категорії осіб, які мають право на пільгу та які і так одержують від держави фінансову підтримку відповідно до законодавства та державних програм;

– розширити перелік витрат, які дають право на отримання податкової знижки;

– змінити ставку ПДФО з заробітної плати, яка має бути соціально справедливою та прогресивною. Ці зміни необхідно проводити з урахуванням зарубіжного досвіду, оскільки, у європейській та світовій практиці таке оподаткування має певні тенденції, у яких відображається прагнення законодавця реалізувати принцип соціальної справедливості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 22.10.2018).
2. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/108> (дата звернення: 22.10.2018).
3. Березовська С.В. Трансформація та сутність оподаткування заробітної плати податком на доходи фізичних осіб. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. № 32. 2018. С. 18–22.
4. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV(втратив чинність). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-15> (дата звернення: 22.10.2018).
5. Березовська С.В., Нестеренко А.С. Судова бухгалтерія: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 354 с.
6. Березовська С.В. Порядок нарахування та оподаткування заробітної плати відповідно до змін законодавства у 2016 році. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 20 травня 2016 р., Т. 2, Одеса: Юридична література, НУ «ОЮА», 2016. С. 91–93.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24.12.2015 № 909-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19> (дата звернення: 22.10.2018).
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 22.10.2018).
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/71-19/page> (дата звернення: 22.10.2018).
10. Офіційний сайт Вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мінімальна_заробітна_плата (дата звернення: 19.10.2018).
11. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 р. № 2246-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення: 22.10.2018).
12. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку : Наказ Міністерства фінансів України від 13.01.2015 № 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15> (дата звернення: 22.10.2018).
13. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/> (дата звернення: 22.10.2018).
14. Березовська С.В. Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Одеса, 2014. 246 с.
15. Березовська С.В. Вплив змін до бюджетного та податкового кодексів України на зміцнення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування. Право і суспільство. № 5. Ч.2. 2015. С. 84–90.
16. Березовська С.В. Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2014. 24 с.
17. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід використання місцевих податків. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 5 (84). С. 42–46.